

BELEEF DE NATUUR!

KIWI-kraam

door **Ans Ottema**
foto's **Ans Ottema**

Zondag 10 juli was de IVN bij de Lebbenbrugge in Borculo met de KIWI-kraam.

De dag stond in het teken van de bijen. De kraam was voorzien van informatie folders.

Een insectenhotel ontbrak niet. Die werd tijdens de middag gemaakt. Bamboestokken werden in stukjes gezaagd.

Daarna werden de stukken in een kastje samengevoegd. De gaten vormen zo gelegenheid voor insecten om er te nestelen.

Foto Insectenhotel

Agenda september & oktober

Zondag 11 september 2016

Wandeling Onderlaatse Laak

onderdeel van het Groote Veld
start: 14.00 uur
startplaats: bij kruising Oude
Borculoseweg-Warkenseweg.
thema:
Beek- en natuurherstel in een oud
beekdallandschap.
inlichtingen:
Willem Boerman,
tel. 06-50586340
@: w.boerman@kpnmail.nl

Dinsdag 13 september 2016

Natuurtuin werkavond

tijd: 19.00 uur tot 21.00 uur
plaats: natuurtuin op de hoek
van Albert Hahnweg/Enkweg te
Lochem
inl: Gerard Doornbos,
tel. 0573-251041
gerard.doornbos@kickmail.nl

Zondag 18 september 2016

Jeugdgroep

Verwolde
Inlichtingen: Jeanet Moorman
0573-769048

Zaterdag 24 september 2016

Natuurtuin

zaterdag werkochtend
tijd: 9.30 uur tot 12.30 uur
plaats: natuurtuin op de hoek
van Albert Hahnweg/Enkweg te
Lochem
inl.: Gerard Doornbos,
tel. 0573-251041
@: natuurtuin@hotmail.com

Dinsdag 27 september 2016

Verenigingsavond

thema:
Kastelen en buitenplaatsen
spreker: Focko de Zee
aanvang: 19.30 uur
plaats: 't Onderschoer, Barchem
inlichtingen: Alie Arfman,
tel. 0573-254396

Zondag 9 oktober 2016

Jeugdgroep

Knutselen
Inlichtingen: Jeanet Moorman
0573-769048

Zondag 9 oktober 2016

Wandeling Velhorst

start: 14.00 uur
startplaats: parkeerplaats van
Natuurmonumenten aan de
Lageweg te Lochem.(Velhorst5,
7251 RW Lochem)
thema:
paddenstoelen
inlichtingen: Hans Berndsén,
tel. 0545-477222, e-mail:
j.berndsén1@upcmail.nl

Dinsdag 11 oktober 2016

Natuurtuin werkavond

tijd: 19.00 uur tot 21.00 uur
plaats: natuurtuin op de hoek
van Albert Hahnweg/Enkweg te
Lochem
inl: Gerard Doornbos,
tel. 0573-251041
natuurtuin@hotmail.com

Zaterdag 22 oktober 2016

Nacht van de Nacht

plaats: natuurtuin op de hoek van
Albert Hahnweg/Enkweg
inlichtingen:
Gerard Doornbos,
tel. 0573-251041
@: natuurtuin@hotmail.com

Zaterdag 22 oktober 2016

Natuurtuin

zaterdag werkochtend
tijd: 9.30 uur tot 12.30 uur
plaats: natuurtuin op de hoek
van Albert Hahnweg/Enkweg te
Lochem
inl.: Gerard Doornbos,
tel. 0573-251041
@: natuurtuin@hotmail.com

Dinsdag 25 oktober 2016

Verenigingsavond

thema:
Evaluatie van bloembomen in het
krijt.
spreker: Hugo de Boer
aanvang: 19.30 uur
plaats: 't Onderschoer, Barchem
inlichtingen: Alie Arfman,
tel. 0573-254396

Zondag 30 oktober 2016

Jeugdgroep

familieactiviteit
Heide schonen
Inlichtingen: Jeanet Moorman
0573-769048

Wandelingen omliggende IVN-afdelingen

IVN afdeling Oost-Achterhoek

18 september 2016

wandeling bij Zwillbrock

start: 14.00 uur. Parkeerplaats
Haak en Hoek, Holterhoekseweg
6, 7142 HZ Groenlo.

16 oktober 2016:

natuurexcursie Winterswijk/ Wooldseveen

start: 14.00 uur
Parkeerplaats Wooldseveen,
Kuiipersweg, Winterswijk.

IVN afdeling Zutphen-Warnsveld / Gorsselse Heide.

zondag 15 september 2016

vollemaanswandeling

start: 19.00 uur. hoek Elzerdijk/
Reeverdijk te Eefde

zondag 23 oktober 2016:

Paddenstoelenspeurtocht

start: 11.00 uur.
hoek Deventerdijk/Gerrit
Slagmanstraat

zondag 30 oktober 2016:

Fiets/wandeltocht

thema: bomen
start: 13.00 uur.
Ijsselpaviljoen, Ijsselkade 1,
Zutphen

IVN afdeling De Oude IJsselstreek

4 september 2016

Wat vliegt daar

start: 14.00 uur. Parkeerplaats
kinderboerderij Engbergen,
Ulftseweg 48, Gendringen.

4 september 2016

wandeling Rondje 't Zand

start: 14.00 uur. kruispunt
Rijnweg/Venneweg. Jachtweg in
Hengelo-G.

25 september 2016

Herfstwandeling door Haankheide

start: 14.00 uur. De Pokkershutte,
Loordijk 14, Doetinchem

2 oktober 2016

Landgoed Bingerden

start: 19.00 uur.
Huize Wielbergen,
Mariëndaalseweg 21/23, Angerlo

9 oktober 2016

Herfstwandeling in de Nevelhorst.

start: 11.00 uur. Westernboerderij
De Baerle, Baarleweg 4, Didam.

16 oktober 2016

Paddenstoelenwandeling in de Bijvanck

start: 13.30 uur. wegrestaurant De
Barrière, Arnhemseweg 19, Beek

23 oktober 2016

Herfstwandeling in de Gimbornhof

start: 10.30 uur. haakse bocht in
de Guido Gazellestraat, Zevenaar

23 oktober 2016

Wandeling door de Meuhoek

start: 14.00 uur.
Dorpshuis De Korenaar,
Dorpsstraat 85, Halle

Het natuurdagboek

door **Carola Dekker**

foto **Carola Dekker**

Eén van mijn opdrachten tijdens de IVN Gidsencursus is het bijhouden van een natuurdagboekje. Daarin schrijf ik over een stukje natuur van een vierkante meter gedurende 8 maanden.

Het doel van het natuurdagboekje is dat ik gericht waarneem in de natuur, verbanden leer leggen en hieruit conclusies kan trekken. Dus oefenen en ervaring opdoen met natuurobservatie.

Ik heb gekozen voor mijn achtertuin. Daar is een hoekje met een vijver waar leven is, d.w.z. bloeiende planten en aanwezigheid van dieren.

In januari dit jaar ben ik begonnen met de start van het dagboekje. Het is leuk om verschillende seizoenen te beleven in deze 8 maanden op één stukje natuur. Doordat ik gericht waarneem beleef ik dit jaar mijn vierkante meter heel anders dan voorgaande jaren. Veel intenser.

Zo zie ik dat er veel verschillende mossen groeien op de turven aan de rand van de vijver. **Ik kom tot de ontdekking bij het openslaan van de boeken dat er ontzettend veel soorten mos bestaan.** Ik ervaar dan ook dat mossen determineren je slapeloze nachten kan bezorgen!

Zo ben ik dagenlang bezig met erachter te komen welke soort varen ik achter de vijver heb staan. **Sporen bekijken, is de stengel ruw of glad en welke kleur, wat is de vorm van het blad?** En dan uiteindelijk trots zijn dat je erachter bent gekomen dat het een mannetjesvaren is.

Ik ben me gaan verdiepen in namen van planten. Ik zie kikkerbeet in de vijver. Heeft kikkerbeet echt iets met kikkers te maken? Waarom heet het zo?

De latijnse naam is *Hydrocharis morsus ranae*. Kikkerbeet is de letterlijke vertaling van *morsus ranae*.

De naam wordt toegeschreven aan het feit dat kikkers soms met hun bek open naar de bladeren springen, alsof ze er naar hap-pen. Dit doen ze niet om kikker-beet op te eten, maar om insecten te vangen die op de blaadjes zitten.

Het valt me wel op dat er in het voorjaar meer waar te nemen is op mijn vierkante meter dan nu, in de zomer.

In het voorjaar heb je het ontluiken-de groen, kikkers die lekker opwar-men in de zon bij de vijver en de paringstijd bij verschillende dieren.

Maar inmiddels heb ik geleerd dat niks waarnemen ook een waarneming is. Wat is natuur toch simpel!

Begin september rond ik mijn dag-boekje af. **Graag zou ik een jaar rond schrijven over mijn vier-kante meter, maar ga mij al weer intens bezig houden met de vol-gende opdracht.** De voorberei-ding voor de publiekswandeling in oktober dit jaar!

Carola Dekker neemt deel aan de IVN Gidsencursus 2016/2017

September

door **Dientje Aalbers**

foto's **internet**

September betekent letterlijk de zevende maand. Dit stamt nog uit de Romeinse tijd, waarin maart de eerste maand van het jaar was.

September is de herfstmaand, maar vooral ook de fruitmaand. De pluk van de appels en peren begint.

Het weer in September

Herfstmaand wil lang niet altijd zeggen, dat de herfst al merkbaar is. September kan heel mooie dagen hebben.

Een periode van mooi weer na 15 september wordt aangeduid met oudewijvenzomer.

Typisch voor september is een luchtdrukverdeling die de depressies een noordelijke koers laat volgen. Dat brengt rust in de atmosfeer van West-Europa. Op 1 september staat de zon 13 uur en 38 minuten boven de horizon. Van 1 t/m 30 september korten de dagen met 2 uur.

September in het spreekwoord

Als in september de donder knalt, met kerstmis de sneeuw in hopen valt.

Vorst in september, zacht in december.

Trekvogels in septembernacht maken de winter zacht.

Blijft in de vroege morgen de vleermuis gaan op jacht: over het weer geen zorgen, het blijft mooi en zacht.

Zijn de schapen opgewonden, dan wordt ons veel wind toegezonden.

De weegschaal maakt in het zonnerijk, de nacht en dag aan elkaar gelijk.

Ziet ge hoe met lange draden spinnen aan het weven zijn, ga gerust bij hen te rade, 't zal vandaag mooi weder zijn.

Kruipen de mieren diep in de grond, zo maken zij een strenge winter rond.

Uit Achterhoeks boerenleven van Hendrik Willem Heuvel

Bij al haar bezigheden binnenshuis, verzorgt moeder ook nog de tuin. Vooral de mooie septemberdagen zijn haar een genot. In het bloemenhofje plukt ze zaaddoosjes van viooltjes, duizendschonen enz. Daar zijn de balsemien, die ze verleden jaar heeft meegebracht. Ze springen met een ruk open en slingeren de zaden ver weg.

Vooraan in de hof is een akker waar huttentut, knollen en tuinbonen groeien met gele wortels er onder. De knollen heeft moeder aan de varkens gevoerd. De huttentut voor bezems is geplukt en staat tegen een rek te drogen. Ook de tuinbonen worden rijp en krijgen zwarte neuzen.

Op de volgende akker is een hoekje wortelenzaad; in het voorjaar zijn er mooie penen gepoot, die in de zomer bloeien in mooie witte schermen. Die worden de een na de ander bruin en de rijpe plukt moeder af. Ze hebben zo'n eigenaardige, kruidige geur. Voor enige dagen heeft moeder ook de stamboontjes geplukt, met roggestro gebonden en vooraan in de stokbonenbedden te drogen gehangen.

Foto boven: huttentut Bron: www.ijsselstein.groei.nl

Foto beneden: huislook Bron: www.drachtenplanten.nl

Vader komt thuis en zegt genietend van een kop koffie: "Het is toch zo heerlijk weer thuis te komen. Geen groen is mij liever dan het huislook en mos op mijn dakpannen. Het sijnpen van mus en zwaluw, als zij hun nest aan mijn huis bouwen,

is als muziek in mijn oren. Iedere vogel heeft zijn eigen nest lief; de uil houdt zijn bouwval voor een ondermaans paradijs en de vos rekent zijn hol in de heuvel een vorstelijk bergkasteel.

Uitnodiging

Workshop Ruiken en Proeven aan Duurzaamheid

Door **Erik Mol**

Datum:

Dinsdag 11 oktober 2016.

Plaats:

de Zwiapse Molen,
Zwiapseweg 165 in Zwiap.

Duurzaamheid is een essentieel onderdeel van de doelstellingen van het IVN. Het is verankerd in onze naam: Instituut voor Natuureducatie, Milieu en Duurzaamheid.

Niet voor niets hecht het IVN grote waarde aan dit thema. Duurzaamheid is immers nodig om ook op termijn een leefbare wereld met een waardevolle natuur te kunnen bezitten.

Van ons IVN'ers wordt verwacht dat wij het thema duurzaamheid een belangrijke plaats geven in onze educatieve (natuur)activiteiten.

Hoewel we binnen IVN-Noord-Midden-Achterhoek het belang van duurzaamheid absoluut onderschrijven, lijkt het of we niet altijd goed weten hoe we dit thema in onze activiteiten vorm kunnen geven.

Daarbij komt nog: wat verstaan we eigenlijk onder duurzaamheid? Het is een breed en complex begrip, waar iedereen misschien wel een andere invulling aan geeft.

Kortom, duurzaamheid blijft een beetje een ondergeschoven kindje, terwijl het juist nu zo nuttig en nodig is om de bewustwording met

betrekking tot dit thema te vergroten.

Daarnaast is het bij uitstek een thema waarmee IVN-NMA zich kan profileren en kan aansluiten bij initiatieven die rond dit thema worden georganiseerd in ons gebied.

Bij dezen willen wij dan ook al onze leden uitnodigen om eens mee te denken over hoe we het duurzaamheidsthema binnen al onze activiteiten een plek kunnen geven. **We doen een beroep op al jullie kennis, ervaring, creativiteit en enthousiasme om gezamenlijk IVN-NMA als organisatie voor Natuur én Duurzaamheid op de kaart te zetten.**

Om die reden hebben we een workshop georganiseerd om samen te onderzoeken hoe we duurzaamheid binnen onze afdeling beter over het voetlicht kunnen krijgen en op welke wijze we het thema naar buiten toe kunnen presenteren.

Uiteraard sturen we jullie niet onvoorbereid het (duurzame) bos in. We zorgen voor voldoende handvatten, voorbeelden en aanknopingspunten om mee aan de slag te gaan.

In ruil voor jullie inspanning zorgen we voor een leuke en inspirerende avond. We starten met een heerlijk koud en warm buffet, verzorgd door enkele leden van

het bestuur, en sluiten af met een drankje. Ter inspiratie hebben we een hele leuke spreker uitgenodigd om de workshop mee te openen. En last but not least, we komen bijeen op een prachtige plek: naast de Zwiapse molen onder aan de Lochemse berg.

Het programma ziet er als volgt uit:

- 17.30 uur Inloop bij De Zwiapse Molen**
- 18.00 uur Start duurzaam buffet**
- 18.45 uur Inleiding duurzaamheid**
door Otto Willemsen van Duurzaam4Life
- 19.15 uur Workshop**
- 20.15 uur Pauze**
- 20.30 uur Presentatie van de uitkomsten**
- 21.30 uur Afsluiting met een borrel**
- 22.00 uur Einde**

Mogen we jullie allemaal verwelkomen op 11 oktober 2016?

Vanwege het verzorgen van het buffet verzoeken wij iedereen om zich **voor 20 september a.s. zich op te geven door een mail te sturen naar ivnnma.secr@gmail.com.**

(Tijdelijke) werkgroep Duurzaamheid: Erik Mol, Karen Groeneveld en Léon Tromp

WAARNEMINGEN

Door **Ans Ottema**

Foto's **Ans Ottema**

17 juli 2016

Op de Gulden Roede zag ik vandaag Sint-Jansvlinders.

Sint-Jansvlinders zijn overdag vliegende nachtvlinders. Op de metaalkleurige vleugels zitten rode vlekken. Deze worden bloeddruppels genoemd. Zes rode vlekken op iedere vleugel.

Gisteravond vloog een kolibrievlinder in de tuin. Een heel snelle vlieger. De vlinder ging van bloem naar bloem.

Deze vlinder had ik nooit eerder in de tuin gezien. Een foto maken mislukte door het snelle vlieggedrag.

Dit spreekt voor zich! Toch?!

Foto Sint-Jansvlinders

Foto T-Shirt

Algemene gegevens

Secretariaat:

Wilhelminalaan 17, 7241 HC Lochem
@: ivnnma.secr@gmail.com
Bank: NL91INGB0004392094
Website: www.ivn.nl/afdeling/noord-midden-achterhoek

Contributie:

leden €22,00
huisgenootleden €15,00
donateurs €15,00

Opzegging:

schriftelijk 6 weken voor eind
verenigingsjaar

Coördinatoren van de werkgroepen

Jeugd

Jeanet Moorman, tel. 0573-769048
Molendijk 18, 7245 NE Laren
@: jeugdgroep.ivnnma@gmail.com

KIWI

Alie Perdok, tel. 0575-554074
Hilverinkweg 2, 7251 PA Vorden
@: alie.perdok@hotmail.com

Koffietafel

Margreet Afman, tel. 0545-274580.
Kuipers Rietberglaan 6,
7271 EK Borculo
@: mjaafman@caiway.nl

Landschapsbeheer

Wybren Jouwsma, tel. 0573-256250
Vordensebinnenweg 1,
7241 RM Lochem
@: wybren@jouwsma.nl

Natuurtuin Lochem

Gerard Doornbos, tel. 0573-251041
Pr.W.Alexanderlaan 11,
7242 GH Lochem
@: ivnnatuurtuin@hotmail.com

Publiciteit

Karen Groeneveld, tel. 0573-250404
Wilhelminalaan 17, 7241 HC Lochem
@: ivnnma@gmail.com

Scholing/Cursussen

Geke Nikkels, tel. 0573-432300
Oude Larenseweg 99,
7217 PA Harfsen
@: gekenikkels@hotmail.com
Verenigingsavonden
Stieny Miedema, tel. 06-25015011
Joostenkamp 39, 7261 PJ Ruurlo
@: c.miedema@kpnplanet.nl

Wandelingen

Loes Lagendijk, tel. 0545-272595
Hambroek 50, 7271 HB Borculo
@: loeslagendijk@kpnmail.nl

Bestuurssamenstelling

Voorzitter a.i.:

Stieny Miedema, tel. 06-25015011
Joostenkamp 39, 7261 PJ Ruurlo
e-mail: c.miedema@kpnplanet.com

Secretaris:

Karen Groeneveld, tel. 0573-250404
Wilhelminalaan 17, 7241 HC Lochem
e-mail: ivnnma.secr@gmail.com

Penningmeester:

René Regouw, tel. 0575-776063
Zutphenseweg 84, 7252 DR Vorden
@: regouw@tele2.nl

Bestuurslid:

Hans Berndsen, tel. 0545-477222
Papaverstraat 8, 7151 VZ Eibergen
@: j.berndsen1@upcmail.nl

Bestuurslid:

Loes Lagendijk, tel. 0545-272595
Hambroek 50, 7271 HB Borculo
@: loeslagendijk@kpnmail.nl

Ledenadministratie

Gerard Wesselink, tel. 0575-441489,
Schoolstraat 2, 7251 XR Vorden,
@: dikkieengerard@gmail.com

Colofon

Redactie:

Dientje Aalbers, Margreet Afman,
Gerard Martens, Carola Dekker

Mail:

johandientje@gmail.com
ivnnma@gmail.com

Opmaak:

Paula van Enk

Plaatselijke contactpersonen

Barchem:

Ineke Wijngaard, tel. 0573-442791
Ruurloseweg 4, 7244 AV Barchem
@: iwijngaard@hetnet.nl

Borculo:

Ans Ottema, tel. 0545-272460
Kluverskamp 2A, 7271XN Borculo
@: aottema@hetnet.nl

Lochem/Laren:

Ettie Segers, tel. 06-17980885
Emmastraat 30, 7241 EK Lochem
@: ettiesegers@gmail.com

Ruurlo:

Hermien Bannink, tel. 0573-451848
Batsdijk 19, 7261 SN Ruurlo
@: hermien.bannink@kpnmail.nl

Vorden/Hengelo:

Alie Perdok, tel. 0575-554074
Hilverinkweg 2, 7252 PA Vorden
@: alie.perdok@hotmail.com